

Borut Juvanec
ARHITEKTURA SLOVENIJE 4
Vernakularna arhitektura, Južna hribovja
ARCHITECTURE OF SLOVENIA 4
Vernacular Architecture, Southern Hills

oprema, oblikovanje in prelom
Domen Zupančič

lektoriranje
Karmen Sluga

prevajanje
Martin Cregeen, angleški teksti
Mark Wollrab, nemški izvleček
Hélène Erjavec, francoski izvleček

fotografije
Borut Juvanec
Domen Zupančič

predgovor
prof. dr. Peter Fister

naslovnica spredaj
Dolenjska, Dobrava, 2011
naslovnica zadaj
Izdelava trniča, Kamnik, 2011

izdala
i2 Družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje d.o.o., Ljubljana
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo

za založbo
Iztok Hafner

tisk
Grafika Soča d.o.o.

Knjigo je kot znanstveno monografijo podprla Javna agencija za knjigo RS.

Natisnjeno 700 izvodov.
Prvi natis. Prva izdaja.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
72.031.4(497.4)
JUVANEC, Borut
Arhitektura Slovenije. 4, Vernakularna arhitektura, južna hribovja =
Architecture of Slovenia. [4], Vernacular architecture, Southern hills /
Borut Juvanec ; [prevajanje Martin Cregeen, Mark Wollrab, Hélène Erjavec ;
fotografije Borut Juvanec, Domen Zupančič ;
predgovor Peter Fister]. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : i2 : Fakulteta za arhitekturo, 2011
ISBN 978-961-6348-71-3 (i2)
258568448

Ljubljana, 2012
Maloprodajna cena je 36,50 €.

© 2012, Založba i2
Vse pravice pridržane.
Brez pisnega soglasja založbe i2 d.o.o. je prepovedano reproduciranje, javna priobčitev, predelava ali kakršnakoli druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku vključno s fotokopiranjem ali digitalizacijo. Tako ravnanje predstavlja kršenje avtorskih pravic.

vsebina

contents

Predgovor	7	<i>Preface</i>
Pregledna karta	8	<i>Map of Slovenia</i>
Vernakularna arhitektura, teorija 4	9	<i>Vernacular Architecture, Theory 4</i>
Objekti, predstavitev, Južna hribovja	91	<i>Objects, presentation, Southern Hills</i>
Domačija		<i>Farmstead</i>
Bivalna hiša, kajža		<i>Residential house</i>
Hiša z gospodarskim delom		<i>House with auxiliary parts</i>
Gospodarsko poslopje		<i>Auxiliary building</i>
Hlev		<i>Stockhouse</i>
Skedenj, pod		<i>Barn</i>
Kašča		<i>Granary</i>
Hram, zidanica, vila		<i>Storehouse, vineyard cottage, villa</i>
Soseska zidanica		<i>Neighbourhood vineyard cottage</i>
Kozolec		<i>Kozolec</i>
Koruznjak		<i>Cornhouse</i>
Sušilnica		<i>Drying house</i>
Lopa		<i>Shed</i>
Vodnjak		<i>Well</i>
Mlin		<i>Mill</i>
Žaga		<i>Sawmill</i>
Čebelnjak		<i>Apiary</i>
Preža		<i>Hunting tower</i>
Znamenje		<i>Shrine</i>
Detajli		<i>Details</i>
Hiše, kot bi jih ne smelo biti		<i>Houses as they shouldn't be</i>
Slovarček	197	<i>Glossary (Slovene)</i>
Indeks	225	<i>Index</i>
Viri	229	<i>Bibliography</i>
Izvleček, Abstract, Auszug, Résumé	233	<i>Abstract, Auszug, Résumé</i>

Pregled / Overview

predgovor

preface

prof. dr. Peter Fister

xxxxxx

xxxxxx

Pregled / Overview

Vernakularna arhitektura
Teorija 4

Vernacular Architecture
Theory 4

Pregled / Overview

Uvod

Introduction

Že četrtrič - in še enkrat bom, v peti knjigi - ponovil definicijo vernakularne arhitekture in besedo 'vernakularna'.

Paul Oliver, profesor v Oxfordu, vodilni strokovnjak za to zvrst, je v knjigi, ki mi jo je podaril v Ljubljani, napisal: (this architecture) 'was so little known we don't even have a word for it' (Oliver 2003: 11). Ta arhitektura je bila tako malo poznana, da nimamo niti besede zanjo. Vernakularni arhitekturi so nekdaj rekli 'ljudska'. Pa se izkaže, da ni vedno ne 'od' ljudstva in ne vedno 'za' ljudstvo. Rekli so ji 'vaška', pa 'podeželska, ruralna', a včasih imajo vasi več urbanega, mestnega kot kakšna mesta. Rekli so ji 'domorodska', celo 'plemenska', a v Evropi že dolgo ni več domorodcev in ne plemen. Te besede nosijo pridihi slabšalnosti, podcenjevanja, predvsem danes.

Tako je 'vernakularna arhitektura' pač še najboljši izraz.

Vernakularna arhitektura je preprosta, enostavna, razmeroma majhna, a vedno učinkovita arhitektura graditelja, ki to ni njegov poklic. Ni šolan, nikoli ni videl velikih arhitektur sveta, znanje je dobil z dediščino svojih prednikov. To je razvijal v okviru možnosti, okoliščin in potreb, ki se v času spreminjajo.

Ta arhitektura je plod nešolanega, iskričevega delavca z mnogimi izkušnjami, ki mu gradnja ni bila poklic. Znanje je dobil kot dediščino, ki jo je oplemenitil s svojimi hotenji, z izkušnjami in s svojo lastno intuicijo, istovetnostjo (Juvanec 2004a:19).

Ob spremembah se je razvijala tudi arhitektura: ta ni nikoli dokončana, dokončna in jo je ob novih razmerah vedno moč spreminjati, dopolnjevati, nadgrajevati.

Vernakularna arhitektura ni spomenik, pa čeprav se za to nekateri na vse kriplje trudijo. Arhitekturo je treba pač poznati.

Značilnost vernakularne arhitekture ni recept, pač pa red. Red predstavlja pravilo, ki prinaša določen rezultat. Nima torej receptov, ima pravila (Le Corbusier 1963:16), ki delo omogočajo, in ki zagotavljajo, da bo rezultat uporaben, trajen, lahko izvedljiv, pa še lep. Tako je estetika le še plašč tiste notranjosti, ki je nujna, ki kaže resničnost in pravo vsebino, delovanje.

For the fourth time – and I will again in the fifth book – I repeat the definition of vernacular architecture and the word 'vernacular'.

Paul Oliver, an Oxford professor, the leading expert for this type of architecture, wrote in a book that he gave me in Ljubljana: (this architecture) 'was so little known we don't even have a word for it' (Oliver 2003: 11).

Vernacular architecture used to be called 'folk'. It was then shown, though, that it is not always 'of' folk and not always 'for' folk. It was called 'village' and 'rural' but villages sometimes have more of the 'urban' than some towns. It has been called 'native', even 'tribal', but there have long been neither natives nor tribes in Europe. These words have a hint of belittlement, diminution, above all today.

So 'vernacular architecture' is still the best expression.

Vernacular architecture is simple, relatively small but always effective architecture by someone who is not a professional builder. He is not trained, has never seen the great architecture of the world, but has gained his knowledge as heritage from his forebears. He developed this within the framework of possibilities, circumstances and needs, which change over time.

This architecture is the fruit of an unschooled, intelligent worker with a lot of experience, for whom building was not a profession. He gained his knowledge as heritage, which he enriched with his own aspirations, experience and his own intuition, identity (Juvanec 2004a:19).

Architecture also developed together with change: it is never finished, final; it can always be transformed, completed, supplemented under new circumstances.

Vernacular architecture is not monuments, although some strive for this with all their might. It is necessary to be familiar with architecture, though.

The characteristic of vernacular architecture is not prescription but order. Order represents rules, which bring a specific result. It does not therefore have recipes but rules (Le Corbusier 1963:16), which enable work and which ensure that the result will be functional, durable, feasible and even

Prav Dolenjska je dežela kozolca in na tem primeru najpreprosteje dokažemo nedokončnost arhitekture. Pirkovič dosledno uporablja besedno zvezo 'žitni kozolec', ki pa to že dolgo ni več.

Primerljiv objekt, chischner v retoromanski Švici je občasno stajalo za sušenje žita. Ponekod je imel celo poenostavljeno streho, običajneje je stal kakega pol metra pred fasado senika. Na vasi so imeli običajno skupne kašče (po dve in dve pod eno streho), skupen mlin in vaško peč, kjer so enkrat mesečno pekli kruh.

Čas je tehnologijo kruha korenito spremenil: pri nas nismo imeli skupnih mlinov, pač pa je bilo teh mnogo in vsaka večja domačija je imela takega. Ob večjih mlinih, ob boljših pogojih spravljanja moke in z večjo higieno je tako postal kozolec kot sušilo za žito odveč.

Tako v Švici kot v Sloveniji.

Ko ni bil več potreben, je retoromanski chischner umrl. Danes ga postavljajo le še v turistične namene.

Kozolec je preživel, a je spremenil svoj namen. Ni več žitni kozolec, pač pa le še kozolec in vanj spravljajo predvsem seno, pa tudi druge poljščine. Zato je angleški prevod v 'hayrack', kar dobesedno pomeni 'stajalo za seno', ustrezen danes, ne pa tudi za kozolčev izvor in za delovanje nekdanj. Zato sam vedno uporabljam dve besedi zanj: 'kozolec / hayrack' in vedno povem zakaj.

Predvsem Dolenjska je dežela kozolcev, kjer jih je še več kot v severnejših krajih Slovenije. Žal so slamnate strehe tam že povsem izumrle in le še redko najdemo kakega s to značilno kritino. So pa kozolci na Dolenjskem - v Beli krajini jih malone ni - pomemben element krajine. Medtem ko imamo na Gorenjskem pravzaprav le dve zgoščeni poselitvi, v Studorju in na Sorškem polju, nastopajo pod Savo kozolci prav radi v gručah. Ne le pod Savo, okrog Krškega se skupine zrcalijo v vodi tudi na severni, štajerski strani. Že postavitev dvojnega vezanega kozolca z repi zaseda kar nekaj prostora, če pa ob njem stojita še dva stegnjena, ali še raje tak na kozla ali na psa, je skupina v krajini prav opazna.

Tudi zidanice so značilni del dolenjske kulture, čeprav je vse premalo pravih, izvernih in preveč novih, prevelikih, popačenih, izstopajočih. Zidanica se je razvila iz hrama in Dolenjska še vedno pozna oba objekta: hram in zidanico. Medtem ko je hram lesen in le za spravilo vina, je zidanica klet, ki je praviloma nadzidana in ne služi le za spravilo, pač pa tudi za občasno bivanje. To so poznali že pred nekaj sto leti, ko so se ljudje v stiski množično naseljevali vanje. Bela krajina pa ima kombinacijo obeh: his. To je lesen objekt, eno ali dvoceličen, običajno v eni višini in zagotavlja skromno bivanje ali vsaj zaščito ljudem, bistven del pa je seveda prostor za vinske sode. Tako govore strokovnjaki, domačini pa še danes trde, da je bil his neke vrste zunanja spalnica, kamor so pošiljali 'tamlade', da so imeli mir.

No, hisov je pri nas le še za prgišče, zato pa je vse več in preveč zidanic. Ne mislim na tiste prave, značilne objekte v gorici, pač pa na prevelike, izstopajoče objekte eksotičnih oblik, ki so tujek v okolju in krajini prav nič ne prispevajo. S tem ne mislim le na zidanice, tudi hiše so take in kričeči napisi 'privat' in kovane ograje, kjer jih nikoli ni bilo. Gre za izstopanje z drugačnostjo, kjer nekateri ljudje s kvaliteto in s kulturo

beautiful. So aesthetics is only another coating to the interior, which is essential, which shows the authenticity and real content, function.

Dolenjska, in particular, is a land of kozolci and here is demonstrated most simply the infinity of architecture. Pirkovič consistently uses the term 'cereal' kozolec but this has not been so for a long time.

A comparable object, a chischner, is an occasional stand for drying cereal in retroromance parts of Switzerland. In some places it had a simple roof, more usually it stood half a metre in front of the facade of the hay barn. There was normally a common granary in a village (two by two under a single roof), a common mill and village oven, in which bread was baked once a month.

Over time, technology thoroughly changed bread: Slovenia did not have communal mills. There were many of them and each larger farm had one. As mills became larger, with better conditions for storing flour and with greater hygiene, a kozolec as a means of drying cereals became superfluous.

Both in Switzerland and in Slovenia.

When it was no longer needed, the retroromance chischner died out. They are only erected today for tourist purposes.

The kozolec survived, but changed its purpose. It is no longer a cereal kozolec but only a kozolec and mainly hay is stored on it, although also other field crops. So the word in English is 'hayrack', a rack for hay, appropriate today but not for the origin of a kozolec and its former function. So I tend to use the term 'kozolec/hayrack' and explain why.

Dolenjska is above all a land of kozolci, with more than in the northern parts of Slovenia. Unfortunately, thatched roofs there have completely died out and only rarely is this characteristic covering still found. Kozolci in Dolenjska, though - there are almost none in Bela krajina - are an important element of architecture. While in Gorenjska there are actually only two dense settlements of them, in Studor and on Sorško polje, kozolci appear in crowds below the Sava. Not just below the Sava, around Krško groups are also mirrored in the water on the northern, Štajerska side. The erection of a double kozolec 'with tail' already occupies quite some space and if two elongated kozolci stand beside it, or more likely 'na kozla' or 'na psa', with a lean-to roof on one bay, the group is very noticeable in the landscape.

Vineyard cottages are also a characteristic part of the Dolenjska culture, although there are ever fewer real, original ones and too many new, overlarge, corrupted, prominent ones.

Vineyard cottages developed from storehouses and both objects are still familiar in Dolenjska. While a storehouse is wooden and only for storing wine, a vineyard cottage is a cellar, which is generally built onto and serves not just for storage but also for occasional residence. This was already known several hundred years ago, when people under pressure moved into them en masse. Bela krajina has a combination of the two: a 'his'. This is a wooden object, single or double cell, normally on one level and provides modest accommodation, or at least protection, for people although the essential part is of course the space for the wine barrels. That's what the experts say: but locals still today claim that the 'his' was a type of outdoor bedroom, to which 'the young' were sent to provide peace.

ne morejo prodreti, ker ju nimajo, z drugačnostjo pa postanejo na videz pomembni. Gre za majhne ljudi, ki svojo majhnost obešajo na veliki zvon in si pri tem želijo, da bi bili veliki. To so reveži.

In to nima z vernakularno arhitekturo nikake povezave, pa tudi s sodobno, moderno ne. Končni cilj vernakularne arhitekture je aktivna enotnost konstrukcije, funkcije in izgleda, skladnosti. Pri tem vsi elementi delujejo in se na koncu nadgrajujejo. Danes je drugačen svet od včerajšnjega, drugačne so možnosti, pa tudi zahteve: tehnologija in tehnika omogočata nove možnosti, nove dimenzije uporabe, delovanja in izgleda. Ampak kultura ostaja in ta se ne kaže z velikostjo, bogastvom ali s posebnostjo.

In če pomislim nekaj desetletij nazaj, ko smo s profesorjem Moškonom začeli akcije dviga zavesti ljudi na podeželju, je to delo rodilo kar nekaj rezultatov. Streha v naklonu ena proti ena izhaja iz lame in iz lesene kritine, tudi iz kamnite - celo na Krasu - in predstavlja temeljni element strehe našega prostora. Salonitne plošče so rešile marsikak problem, a s svojimi dobrimi lastnostmi, ko so omogočale blažje naklone, so spremenile tudi značilnosti krajine, v katerih so stale. Delo arhitekta Moškona in njegovih mladih sodelavcev (med katerimi sem bil tudi sam) je bilo predvsem v razširjanju znanja in v dvigu zavesti ljudi. Ne le široke publike, tudi študentov. In prav tukaj je največji uspeh: mladi kolegi so navodila upoštevali in če pogledamo uspešne, dobre in estetske zgradbe zadnjih let, je naklon streh vendarle njihova osnovna značilnost.

Pri tem se postavlja vprašanje zakaj je vernakularna arhitektura sploh pomembna in zakaj je, če je pomembna, danes ni več.

Nekdaj so bile drugačne razmere: kmet, tudi velik kmet ali veleposestnik, je imel mnogo zemlje, gozdov, prostora, otrok in delavcev. S prostorom je vedno ravnal previdno: najprej je skrbel za njive v ravnini, potem za gozdove, za pašnike in senožeti, domačijo je umestil nekje vmes. Osrednji objekt je seveda domača hiša, ki je stala vzporedno na plastnice, se je odpirala z glavnim pročeljem k soncu, tam je tekla tudi cesta. Izrabil je padec terena, zato ima spredaj, pred vhom, stopnice, ob njih pa vhode v kleti. Te stopnice je, predvsem na Dolenjskem in v Beli krajini, povezal z mostovžem, ki teče po vsej dolžini, navadno še ob čelu hiše. Seveda je treba to pravilo razumeti logično: kolikor je tekla cesta po grebenu navzdol, so stale hiše tudi pravokotno na plastnice, ob cesti. V tem primeru so kazale na cesto hrbet, primer so Drašiči. Lesene cimprane hiše, belo prebeljene z apnom, se odpirajo na dvorišča, cesti kažejo hrbet. Značilne so odebelitve sten za pečjo, kjer zaradi varnosti pred ognjem in vročino ni smel biti les, pač pa zid iz kamna ali iz opeke, ki se na zunanji fasadi lepo vidi.

Danes vsega tega ni več. Tehnologija omogoča malone vse, napake graditelja pa izravnava energija. Hiše s pretankimi stenami bolj ogrevamo, nosilnost izravnava s stebri, konstrukcija pa je običajno tako ali tako predimenzionirana, s varnostnih razlogov seveda. A vse to zahteva plačilo: energijo, energenti pa so vse dražji in dražji. Nekdaj so pokurili vse suhe veje iz gozda: za ogrevanje, za kuho in peko, za sušenje, prekajevanje.

There are only a handful of 'his' still left here, and so there are ever more, too many more, vineyard cottages. I am not thinking of the real, characteristic objects in the hills but the overlarge, prominent exotically shaped objects that are alien in the environment and contribute nothing to the landscape. I am not thinking only of vineyard cottages, houses are the same, with signs shouting 'private' and wrought iron fences where there never used to be. It is a matter of standing out through difference, where there is no room for people with quality and culture, since it is lacking, and difference becomes important in itself. These are small people, who hang their smallness on a large bell and thus try to be large. These are poor folk.

And this has no connection with vernacular architecture, not even with contemporary, modern architecture. The ultimate aim of vernacular architecture is active conformity of construction, function and appearance, harmony. All elements work in this and in the end are complementary. The world today is different from yesterday, the possibilities are different, as well as requirements: technology and technique enable new possibilities, new dimensions of use, function and appearance. Culture, however, remains and this is not shown by size, wealth or individuality.

If I think back a few decades, when Professor Moškon and I started a campaign to raise rural people's awareness, this work bore quite a few results. A roof at an inclination of one to one derives from thatch and from wooden coverings, also from stone – even on the Karst – and represents the basic element of roofs here. Salonite tiles resolved quite a few problems but their good qualities, by enabling a gentler slope, also changed the character of the landscapes in which they stood. The work of the architect Moškon and his young associates (of which I was one) was mainly in extending knowledge and raising people's awareness. Not just the wider public, also students. Precisely here was the greatest success: young colleagues respected the instructions and if we look at good, successful, aesthetic building in recent years, the inclination of the roof is one of its basic characteristics.

The question is appropriate here of why vernacular architecture is at all important and why, if it is important, today it is no more.

There used to be different relations: a farmer, even a large farmer or landowner, had a lot of land, forests, space, children and labourers: They always treated space with care: they first ensured arable land on the flat, then forests, pastures and hayfields, the farmstead was placed somewhere in between. The central object was of course the farmhouse, which stood parallel to the contours, with the main facade opening towards the sun, where the road also ran. He used the falling terrain, so there were steps at the front, in front of the entrance, and beside them the entrance to the cellar. These steps, above all in Dolenjska and Bela krajina, linked with passages, which ran the entire length, normally also along the gable of the house. These rules, of course, need to be understood logically: insofar as the road ran downwards along a ridge, a house also stood at right angles to the contours, beside the road. In this case, it had its back to the road, there are examples in Drašiči. The wooden whitewashed houses open externally onto a courtyard, showing

Danes živimo nedvomno udobneje, delo v okolju zamenjujemo s finančnimi sredstvi. Finančnih sredstev imamo preveč. Naj se to sliši še tako neresnično: danes živimo predrago in prepotratno.

Naj se vrnem na kmeta, ki je delal kadar je bilo potrebno in mogoče: na njivi je oral spomladi in v jeseni, poleti je obdeloval poljščine, pozimi pa les. Prav na primeru lesa vidimo njegov prav. Les je treba sekati v določenem času, ko les počiva, ko so zaradi snega in ledu poti drsne (vedeti moramo, da je slovenska dežela predvsem hribovita in da les praviloma 'spravljamo' navzdol), pa še dela na drugih področjih ni. Govorim o moškem delu. Les za kozolec je nedvomno sekal pozimi, ga pripravljaj, leta dolgo sušil, potem pa ga postavil spomladi, da ga je poleti že uporabljal. Povsem logično. A te logike danes ne poznamo več.

Šole razširjajo znanja, gradnja je rezultat mnogih strok, ki jih združujemo arhitekti, tehnologija omogoča praktično vse. Na domačiji je bil gospodar tisti, ki je odločal o postavitvah objektov, o gradnji, o materialih, končno o uporabi. Tudi danes je tako, le da je bolj zahtevno, ker imamo več ljudi, več zahtev, a tudi več koristi od skladne postavitve arhitekture v prostor.

In prav skladnost je najpomembnejša. Domačija je bila vedno skladna, tudi vas - kot sklop domačij - je bila taka. Domačija je nastajala po odločitvi gospodarja, ki se je odločal skladno s potrebami, z okoliščinami in z zmožnostjo graditeljev.

Ampak, ali ni že Vitruvij rekel, da je arhitektura sestav uporabe, konstrukcije in lepote?

In prav na primeru dolenjske in belokranjske arhitekture ugotovimo, da je imel Vitruvij v tem primeru le delno prav. Vernakularna arhitektura, posebno v lesu, ki ga je mogoče preprosto obdelovati, je izjemno dekorativna. A kmet ni nikoli pomislil na lepoto in na vtis: prav vsak detajl je uporaben. Če pa je še lep ... Tako je vernakularna arhitektura sestav uporabe in konstrukcije, estetika pa ni namen, je le rezultat prvih dveh elementov.

In za arhitekturo, o kateri govorim v tej knjigi, to nedvomno drži.

their backs to the road. The thicker wall behind the stove, which is made of brick or stone rather than wood, in order to provide protection from fire and heat, gives a fine appearance to the external facade.

There is none of all this today. Technology enables almost everything, and energy smoothes out the builder's mistakes. A house with thin walls is heated more, we adjust the bearing capacity with pillars and the construction is normally more or less pre-dimensioned, for safety reasons, naturally. All this must be paid for, of course: energy and energy sources are ever more expensive. All the dry branches from the forests used to be used for burning: for heating, for cooking and baking, for drying, for smoking.

We undoubtedly live more comfortably today, we replace work in the environment with financial resources. We have too much money. Though this sounds strange: today we live too expensively and too wastefully.

Let me return to the farmer, who worked when it was necessary and possible: he ploughed the fields in spring and autumn, in summer he cultivated the crops and in winter timber. The example of timber shows how right he was. Timber must be felled at a particular time, when the wood is resting, when the path is slippery because of the snow and ice (Slovenia, of course, is mainly hilly and timber is normally 'brought in' downhill) and there is no work in other spheres. I am talking about a man's work. Timber for a kozolec was always felled in winter, prepared, dried for a year and then erected in spring so that it was ready for use in summer. Completely logical. But such logic is not recognised today.

Schools spread knowledge, building is the result of many professions, which an architect combines, technology enables practically everything. On a farm, it was the master who decided about the erection of objects, about building, about materials, finally about use. It is also thus today, except that it is more demanding because we have more people, more demands but also more benefits from the harmonious erection of architecture in space.

Precisely harmony is the most important. A farmstead was always harmonious, a village as a complex of farmsteads, was also such. The farmstead was created according to the decisions of the master, who decided in accordance with needs, with circumstances and with the capacities of the builder.

But was it not Vitruvius that said architecture is a combination of use, construction and beauty?

Precisely in the case of Dolenjska and Bela krajina architecture we find that Vitruvius was only partially right. Vernacular architecture, especially in wood, which can be simply worked, is extremely decorative. A farmer never thought of beauty or of impression, though: every single detail is functional. And if it is still beautiful So vernacular architecture is a combination of use and construction, aesthetics is not the purpose, only the result of the first two elements.

And for the architecture about which I am talking in this book, this is undoubtedly true.

Izvleček

Arhitektura Slovenije obsega pet knjig: **Alpe**, **Severovzhod**, **Osrednji del**, **Južna hribovja**, **Kras**. Četrta knjiga, **Južna hribovja**, obsega predvsem Dolenjsko, pa tudi Suho in Belo krajino in Kočevsko. To je pretežno nizka, gričevnata in zelena krajina: taka je tudi arhitektura. Gre pretežno za uporabo kamna in lesa, mnogokje z oblogo iz ilovice ali z apnom.

Arhitekturo oblikuje človek, prišepetava mu narava. Človeku najbližji material je nedvomno les, tudi najlaže ga oblikuje. Fizična, takojšnja uporaba lesa je vgradnja najdenih gradnikov, obdelava kot obrtniško delo je plod spretnosti, tehnologija pa je rezultat uma. Sestavi novih značilnosti so bolj uporabni, trši, trdnejši, trajnejši. Na videz boljši. Ampak les je le les.

Gradiva v arhitekturi so les, kamen, glina, potem pa jeklo, umetni kamen in steklo, pa še jih je. Začne se nedvomno z lesom. A z lesom se tudi konča, kajti pri vseh najboljših rešitvah, človeku blizu, nastopa les kot ključni, končni material, v stiku s človekom: ki ga je izbral, obdelal in ga uporablja.

Medtem ko so arhitekture v trajnih materialih, predvsem mislim na kamen, namenjenih mrtvim, bogovom in kraljem, je lesena arhitektura vedno arhitektura človeka, človeku, od človeka in zanj.

Les kot gradbeni material je primeren zaradi svojih lastnosti, zaradi dosegljivosti in zaradi preproste obdelave, ki je lahko ročna, obrtniška ali industrijska. Vir za les je nedvomno drevo, njegova rast pa določa uporabo. Značilnosti vrste lesa pridejo do izraza le pri idealno raščem drevesu. Izbor je odvisen od dosegljivosti, od namena in od možnosti obdelave: les pa dopušča izjemno širok razpon izbora, od mehkode, trajnosti, žilavosti, poroznosti, površine ali barve in izgleda. Kvaliteta ni - presenetljivo - toliko odvisna od izbora vrste ali rasti, pač pa bolj od obdelave. Trdota ali sposobnost obdelovanja sta pomembni, še bolj pa odloča o kvaliteti lesa njegova končna obdelava, površina. Ta definira končni efekt, človekov stik z lesom in njegov odnos do lesa. Zato je vrednost lesa vse bolj odvisna od človeka samega: tistega, ki ga je izbral, ki ga obdeluje, in ki ga vrednoti.

Les kot konstrukcija je skoraj idealen material, ki pa ima svoje omejitve. Problem je predvsem vlaga, ki brez prisotnosti kisika spremeni les v nekaj tisoč letih v premog, voda ga utrdi, da postane trd kot kamen, občasna voda pa povzroča gnitje in s tem njegov propad. Les, pa tudi človek, ki ga uporablja na različne načine, se na vlago odzivata vedno enako: mlad se napne, star ne reagira več. To izrablja človek za vgradnjo lesa na različne načine.

Les kot oblikovanec je idealen material, saj ga lahko cepimo, režemo, tešemo, kalamo, žagamo, gladimo, stružimo. Pri tem je najpomembnejši izbor. Les je lahko mehak ali trd, ima lahko izrazite letnice, ki definirajo zunanjo obliko, lahko je dekorativen sam po sebi.

Les, um, arhitektura, človek, humanost

Človek je vezan na les predvsem psihološko, čutno. V drugih materialih je možno narediti skoraj vse, tudi slabe rešitve. Les pa ima svoja pravila, ki se jih dosledno drži, neumnosti pa kaznuje.

Objekti arhitekture južnega dela Slovenije so taki kot drugod, s poudarkom na kozolcu in na zidanici. Zahtevno oblikovan dvojni vezani kozolec je doma prav na Dolenjskem in v svojem sestavu uporablja diagonalo kvadrata ali osnovnico krat kvadratni koren iz dve. Vse to izhaja iz tesanja kvadratnega profila trama iz okroglega debla. Zidanice sicer najdemo tudi drugje, a na jugu Slovenije jih je največ. Ob hrvaški meji najdemo skupne objekte, soseske zidanice, ki jih drugje ne poznajo. Tudi uskoška arhitektura je prav posebna: zaprte, utrjene domačije se odpirajo na dvorišče in poznajo tudi ograje, ki jih Slovenija sicer (razen v pašništvu) ne pozna.

Abstract

The Architecture of Slovenia comprises five books: *Alpine Part*, *Northeast*, *Central Belt*, **Southern Hills**, *Karst*. The fourth book, **Southern Hills**, primarily covers *Dolenjska* but also *Suha krajina*, *Bela krajina* and *Kočevska*. This is predominantly a low, hilly and green landscape: such is also the architecture. Stone and wood are used for the most part, in many places with a clay or lime cladding.

Architecture is created by man, with a contribution from nature. Wood is undoubtedly the material closest to man, as well as the easiest to shape. Wood is used physically, immediately in the building of rough builders, dressed as artisan work it is the fruit of skill, and technology the result of intelligence. Combinations of new characteristics are more functional, rigid, solid, more durable. Apparently better. But wood is just wood.

The materials in architecture are wood, stone, clay and then steel, artificial stone and glass, and there are others. It undoubtedly starts with wood. It also ends with wood since with all the best solutions, close to man, wood appears as a key, final material, in contact with man: which he has chosen, worked and uses.

While architecture in more permanent materials, I am thinking primarily of stone, is devoted to the dead, the gods and kings, wooden architecture is always architecture of man, for man, of people and for people.

Wood as a building material is suitable because of its own properties, because of its availability and because of the simplicity of working it, which can be by hand, artisan or industrial. The source of wood is undoubtedly a tree and its growth determines the use. The characteristics of a type of wood are only expressed with an ideally grown tree. The choice depends on availability, on the purpose and on the possibilities of working: wood allows an extremely wide range of choice, of softness, durability, grain, porosity, surface or colour and appearance. The quality is not – surprisingly – so much dependent on the choice of species or growth but more on the processing. Hardness or capacity to be worked are important, but its final finishing, surface, even more determines the quality of wood. This defines the final effect, man's contact with wood and his relation to wood. So the value of wood is ever more dependent on man himself: what he chooses, works and values.

Wood as construction is an almost ideal material but it has its limitations. Damp above all is a problem: dampness in the absence of oxygen transforms wood over thousands of years into coal, water hardens it so that it becomes as hard as stone but occasional water causes rotting and thus also decomposition. Wood and mankind, who uses it in various ways, respond to damp in the same way: the

young stretch, the old no longer react. Man exploits this in various ways when using wood for building.

Wood as designer is an ideal material since it can be split, cut, hewn, cleaved, sawn, planed or turned. Selection is most important in this: wood can be soft or hard, it can have a pronounced grain, which defines the external form, it can be decorative in itself.

Wood, intelligence, architecture, man, humanity

Mankind is bound to wood primarily psychologically, by feeling. It is possible to make almost anything in other materials, even bad solutions. Wood, though, has its rules, which consistently hold, and it punishes stupidity.

Objects of architecture of the southern part of Slovenia are such as elsewhere, with a stress on the *kozolec* and on vineyard cottages. The demandingly designed double *kozolec* is most familiar, at home, in *Dolenjska* and it uses the diagonal of a square or the base times the square root of two: all this derives from hewing a square profile from a circular trunk. Although vineyard cottages are found elsewhere, there are most in the south of Slovenia: beside the border with Croatia common objects are found: community vineyard cottages, which are unknown elsewhere. 'Uskok' architecture is also very special: the enclosed, fortified farmsteads open onto a courtyard and also have fences, which (except for pastures) are unknown in Slovenia.

Auszug

Die Architektur Sloweniens umfasst fünf Bücher: Alpen, Nordwesten, Zentraler Teil, **Südliche Gebirge**, Kras. Das Vierte Buch, **Südliche Gebirge**, umfasst vor allem Dolenjska, und auch Suho und Belo krajino und Kočevsko. Dies ist vorwiegend eine niedrige, hügelige und grüne Landschaft: so ist auch die Architektur. Es handelt vor allem von der Verwendung von Stein und Holz, häufig auch mit einer Abdeckung aus Lehm oder Kalk.

Der Mensch gestaltet die **Architektur** und die Natur flüstert ihm zu. Dem Menschen ist zweifellos das Holz am nächsten und es lässt sich am einfachsten formen. Eine natürliche, unmittelbare Verwendung von Holz ist der Baustein, die Bearbeitung als Handwerk ist das Ergebnis der Geschicklichkeit, die Technologie ist das Ergebnis des Geistes. Die Zusammensetzung der neuen Eigenschaften sind brauchbarer, härter, stärker und haltbarer. Dem Anschein besser. Aber Holz ist nur Holz.

Materialien in der Architektur sind Holz, Stein, Ton, Stahl, künstlicher Stein, Glas, und noch andere. Zweifellos fängt alles mit Holz an. Mit dem Holz endet auch alles, weil bei allen guten Lösungen, die dem Menschen nahe sind, tritt das Holz als Schlüssel, End-Element auf, das im Kontakt mit dem Menschen ist: daß er ausgewählt, verarbeitet und genutzt hat.

Währenddessen die Architektur in dauerhaften Materialien besteht, in erster Linie denke ich an Stein die für die Toten, Götter und Könige bestimmt war, ist die Holzarchitektur immer die Architektur des Menschen für den Mensch und vom Menschen und zurück.

Holz als Baustoff ist durch seine Eigenschaften besonders gut geeignet, wegen seiner Verfügbarkeit und der einfachen Bearbeitung, die händisch, handwerksmäßig oder industriell sein kann. Die Quelle für das Holz ist definitiv der Baum, dessen Wachstum die Verwendung bestimmt. Die Holzeigenschaften kommen erst beim richtigen Baumwuchs zum Ausdruck. Die Auswahl richtet sich nach der Verfügbarkeit, dem Benutzungszweck und der Bearbeitungsmöglichkeit: Holz ermöglicht ein breites Spektrum an Auswahl von der Weichheit, Haltbarkeit, Festigkeit, Porosität, der Oberfläche, Farblichen Auswahl und dem Aussehen. Die Qualität ist - überraschend - nicht so von der Auswahl, Holzart und vom Wachstum abhängig, sondern von der Bearbeitung. Die Härte und die Verarbeitungsfähigkeit sind wichtig, um so mehr ist für die Holzqualität die Endbearbeitung der Oberfläche entscheidend. Dieser definiert den Endeffekt, den Menschlichen Kontakt und die Beziehung zum Holz. Daher ist der Holzwert zunehmend vom Menschen abhängig: von dem der das Holz auswählt, bearbeitet und beurteilt.

Holz als Konstruktion ist fast ein ideales Baustoff, das jedoch Einschränkungen hat. In erster Linie ist die Feuchtigkeit das Problem: Feuchtigkeit ohne die Präsenz von Sauerstoff, verwandelt Holz in tausenden von Jahren in Kohle, Wasser festigt es, das es hart wie Stein wird, gelegentliches Wasser verursacht Fäulnis und somit den Zerfall. Holz und der Mensch, der es auf verschiedene Weise benutzt, reagiert auf die Feuchtigkeit immer gleich: Junges Holz strafft, altes Holz reagiert nicht. Dieses nutzt der Mensch beim Einbau auf unterschiedlicher Weise.

Holz als Gestalter ist ein ideales Material, weil man es spalten, schneiden, behauen, zerhacken, sägen, glätten und dreheln kann. Hierbei ist die Auswahl am wichtigsten: Holz kann weich oder hart sein, er kann markante Jahresringe haben die die äußere Form definieren, oder dekorativ sein.

Holz, Vernunft, Architektur, Mensch, Humanität

Der Mensch ist an das Holz vor allem psychologisch, emotional gebunden. Mit anderen Materialien ist es möglich fast alles zu machen, sogar schlechte Lösungen. Holz hat seine eigenen Regeln, an die er sich konsequent hält und Dummheit bestraft.

Die Architekturobjekte im südlichen Teil von Slowenien, sind so wie anderswo, mit dem Schwerpunkt auf dem Heuboden und dem Weinberghaus. Anforderungsvoll geformter doppelt gebundener Heustadel stammt aus der Heimat Dolenjska und in seiner Zusammensetzung benutzt er die Diagonale des Quadrates oder die Grundfläche mal der Quadratwurzel aus zwei:

all dies erfolgt von der Behauung des Quadratprofil des Balken aus dem rundem Baumstamm. Den Weinberghaus findet man auch anderswo, aber im Süden Sloweniens sind sie am häufigsten:

an der kroatischen Grenze findet man gemeinsame Objekte: Weinberghaus Nachbarschaften, die man anderswo nicht kennt.

Auch ist die **Uskok Architektur** sehr speziell: geschlossene, verfestigte Gehöfte die sich zum Hof öffnen und auch Zäune haben, die in Slowenien (außer in der Weidewirtschaft) nicht vorkommen.

Résumé

La série de l'architecture de la Slovénie est conçue en cinq volumes : les Alpes, le Nord-est, la Slovénie centrale, **les collines du sud** et la région du Karst. Le quatrième volume intitulé **Les collines du sud**, comprend avant tout les régions de Dolenjska, de Suha et Bela krajina ainsi que Kočevsko. Il s'agit avant tout d'un paysage bas, vallonné et vert : telle est aussi son architecture. Les matériaux prédominants sont la pierre et le bois, souvent revêtus d'argile et de chaux.

L'architecture est créée par l'homme et inspirée par la nature. Le matériel le plus proche à l'être humain est incontestablement le bois qui est aussi le plus facile à former. Sur le plan physique, l'utilisation immédiate du bois se passe dans l'intégration d'éléments trouvés. Sa transformation sur le plan de travail artisanal est le fruit de l'habileté, alors que la technologie est le fruit de la raison. La composition des nouvelles propriétés désirées sont des bois plus adéquats, plus durs, plus solides et plus durables. Même s'il s'agit à première vue de bois meilleurs, il s'agit bien sûr toujours de bois.

Les matériaux utilisés dans l'architecture sont le bois, la pierre, l'argile, l'acier, la pierre synthétique et le verre parmi d'autres encore. Le bois est le matériau avec lequel tout dans la construction commence et tout fini. Car dans toutes les meilleures solutions et celles qui nous sont les plus proches, le bois joue un rôle clé comme matériau de finition qui est en contact direct avec l'homme qui l'a choisi, transformé et qui l'utilise. Alors que les architectures en matériaux durables – je pense avant tout à la pierre – sont désignés aux défunts, aux dieux et aux rois, l'architecture en bois se rapporte toujours à l'être humain, elle est destinée à l'homme, elle est faite par lui et pour lui.

Le bois comme matériau de construction nous convient en raison de ses propriétés, de sa disponibilité et de la simplicité de sa mise en œuvre qui peut se faire manuellement, artisanalement ou industriellement. La source du bois est bien sûr l'arbre et ce sont sa croissance et sa taille qui en déterminent l'emploi. Les caractéristiques des différentes sortes de bois ne se révèlent que dans une stature idéale de l'arbre. Le choix du bois dépend de son accessibilité, du but de son usage ainsi que des possibilités de finition. Le bois, de son côté, offre un énorme choix de qualités telles qu'une texture tendre, durabilité, résistance, porosité, surface, couleur et apparence. Ce qui peut paraître surprenant est que la qualité du bois ne dépend pas principalement du choix de son espèce ou de sa croissance mais plutôt de sa maniabilité. Sa dureté et sa capacité d'utilisation sont très importantes, mais c'est avant tout sa finition, sa surface, qui décide de sa qualité. C'est elle qui permet de définir l'effet final, le contact entre l'être humain et le bois et le rapport que l'homme aura envers le bois. C'est pourquoi la valeur du bois dépendra

toujours de l'homme même : c'est-à-dire de celui qui l'a choisi, qui l'a travaillé et lui a donné sa valeur.

Pour la construction le bois est un matériau idéal qui a cependant certaines limites. Le problème majeur est l'humidité : sans oxygène, l'humidité transforme le bois en charbon dans un laps de temps d'un millier d'années. L'eau le durcit et le fait devenir dur comme de la pierre, mais l'eau périodique cause son pourrissement et par voie de conséquence son dépérissement. Le bois et l'homme - qui l'utilise à des fins diverses - réagissent toujours de la même façon à l'humidité : jeune encore le bois se gonfle alors qu'une fois qu'il est vieux il ne réagit plus. L'homme sait faire usage de ce fait dans la mise en œuvre du bois pour les différentes manières de construction.

Le bois est un matériau idéal dû à ses qualités créatrices, il peut être fendu, coupé, façonné, scié, lissé, tourné. Pour ce faire c'est le choix du bois qui est le plus important : il peut être tendre ou dur, avoir des cernes prononcées qui définissent sa forme et son apparition, il peut être décoratif de par lui-même.

Le bois, la raison, l'architecture, l'homme, l'humanisme

L'homme est attaché au bois de manière psychologique, émotive. Il est possible de faire plus au moins tout dans d'autres matériaux, hélas des solutions mauvaises aussi. Le bois par contre a ses propres règles auquel il faut logiquement se tenir et où tout manque de bon sens sera puni.

L'architecture des bâtiments de la partie méridionale de la Slovénie ressemble à celle des autres régions avec un accent sur le "kozolec", un séchoir à foin qui est un unique élément d'architecture ethnique slovène et la "zidanica", la maison vigneronne. Le "kozolec" avec sa conception exigeante est originaire de la région de Dolenjska. Dans sa composition, il emploie la diagonale du carré ou la base fois la racine carrée de deux : ceci provient du façonnement d'un profil de poutre carré à partir d'un tronc rond. On trouve les maisons vigneronnes ailleurs aussi, mais c'est dans la Slovénie du sud qu'il y en a le plus. Le long de la frontière croate on peut trouver des bâtiments communs : des maisons vigneronnes voisines qu'on ne connaît à nulle part ailleurs. En outre, l'architecture Uscoque est très spéciale aussi : des fermes fortifiées et clôturées qui s'ouvrent sur la cour, alors que les clôtures (à l'exception des pâturages) ne sont pas connues en Slovénie.

10245

AS

borut juvanec

Pregled / Overview

- 1 ALPSKI DEL**
- 2 SEVEROVZHODNI DEL**
- 3 OSREDNJI PAS**
- 4 JUŽNA HRIBOVJA**
- 5 KRAŠKO - MEDITERANSKI DEL**

borut juvanec

Pregled / Overview

arhitektura slovenije 4
architecture of slovenia 4

36,50 €